

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za vse leto 60 Din.

Posamezne številke 1:50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 6. julija 1934.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočerkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

X.

Kaj je s slovensko trgovino in slovensko obrtjo

I.

Od 1. oktobra 1933 do 1. januarja 1934 je bilo v Sloveniji odglašenih 316 trgovin več kot na novo priglasičenih, od 1. januarja 1934 do 31. marca 1934 pa 451 več odglašenih kot priglasičenih. V teku pol leta je torej prenehalo 767 trgovskih obratov v Sloveniji, ne da bi na njih mesto stopili drugi; število trgovin v Sloveniji se je zmanjšalo v pol leta za okoli 7%. Značilno je, da je v prvem četrtletju letošnjega leta padlo število trgovin še za 135 obratov več kot v zadnjem četrtletju lanskega leta. Če pojde tako naprej — število slovenskih trgovin se manjša v pospešenem razmerju — bo število trgovskih obratov v Sloveniji do 1. oktobra t. l. padlo še za kakih 1500 in se bo zmanjšalo od 1. oktobra 1933 do 1. oktobra 1934 skoraj za 2300, tedaj v enem letu za 21%! Pričakovati je, da se bo to zgodilo. Novi pridobinski davek bo štel šele, ko ga bodo začeli res iztirjavati po novih predpisih in to posebno v mestih in trgih. Najbolj se je zmanjšalo v prvem četrtletju t. l. število trgovin z živino (za 20%), z lesom (za 56%), z živili (za 30%), s perutnino (za 21%), branjarije (za 40%), z mešanim blagom (za 50%) in vinom (za 10%). Videti je, da izginja zlasti trgovina, ki je v zvezi s kmetijo, ki ne more več spečavati pridelkov in pa trgovina, ki ima stik z delavskimi sloji (branjarije, trgovine z mešanim blagom). Denarni promet stoji, za likvidnost denarnih zavodov ni bilo storjenega ničesar. Brez denarnega prometa in brez kredita tudi tuze-meljske trgovine ne more biti. Govore, da je okoli 3 milijarde slovenskega denarja »zamrznjenega«; ta številka sicer ni natančna in jo je navedel bivši minister iz dravske banovine nedavno na političnem shodu v Naklem, dejal je pa tudi, da moramo le sami skrbeti, da se slovenski »zamrznjenik« denar »otaja«, seveda pa ni povedal, kako naj to naredimo. Življenjska raven našega kmeta in delavca, pa tudi meščana se je strahovito pogreznila. Po vojni nastali, nepotrebnosti trgovski obrati, takomenovani verižniki, so izginili že pred 5. in 6. leti popolnoma; povojno naplavinno je že zdavnaj odnesla voda. Kolikor se manjša število trgovin v Sloveniji dandanes, toliko peša tudi slovensko narodno gospodarstvo v splošnem.

Pred svetovno vojno, ko je bila odprta naravna pot iz slovenskega ozemlja na jug v Trst in v Pulj, na sever v Gradec, na Dunaj in v avstrijske alpske dežele sploh, je bilo izvoženih samo iz tuzemskega slovenskega ozemlja, t. j. iz ozemlja sedanje dravske banovine, okoli 32.000 glav goveje živine na leto. Povrh je takrat cena za govejo živino odgovarjala pridelovalnim (produkcijskim) stroškom, saj so plačevali vole po 1 zlati kroni — skoraj 18 Din 1 kg; dandanašnji pa je cena volov v Sloveniji 4½—5 Din za kg. Leta 1933 je bilo pa izvoženih iz cele Jugoslavije le 109.000 glav govedi, izvoz iz Slovenije same na leto dobro tisoč glav, pa skoraj ne šteje pri tej številki.

Vina je izvozila Spodnja Štajerska pred svetovno vojno okroglo 85.000 hl na leto, dandanes uvaža v Slovenijo vino Dalmacija.

Pred svetovno vojno je bilo izvoženega iz ozemlja sedanje dravske banovine na leto nad 700.000 kvadratnih metrov stavbnega in rezanega lesa v vrednosti okoli 32 milijonov zlatih kron, kar pomeni današnji dan veliko nad pol milijarde dinarjev. Leta 1932 pa je bilo izvoženega iz dravske banovine le okoli 380.000 kubičnih metrov stavbnega in rezanega lesa za kakih 70 milijonov dinarjev. Železniško ministrstvo v Belgradu pa že več let ne izdaja statistike o izvozu po banovinah, in zato zadnja leta ni mogoče navesti na podlagi uradne statistike, koliko je bilo izvoženega lesa samo iz Slovenije; leta 1933 je bilo izvoženih 729.356 ton stavbnega in rezanega lesa iz cele Jugoslavije. Ker je pa konec aprila t. l. stopil v veljavo nov italijanski carinski tarif za naš izvoz, se bo izvoz slovenskega lesa do skrajnosti zmanjšal. Izvoz lesa iz Slovenije pred svetovno vojno ni bil pretirano velik, ker je prirastek lesa v gozdovih

le na tistem slovenskem ozemlju, ki je sedaj v dravski banovini, na leto nad 2 milijona kubičnih metrov. Slovenski rezani les je stal pred vojno 20 do 22 zlatih kron = 360 do 396 Din kubični meter, sedaj ga plačujejo poprečno po 250 Din kubični meter.

Res se je v zadnjih letih, ko so začeli povsod uveljavljati načelo samopreskrbe, skrčila svetovna mednarodna trgovina skoraj za dve tretjini predvojnega obsega. Slovenska izvozna trgovina je pa večinoma preskrbljevala bližnje kraje ob mejah in je le deloma posegala v veliko svetovno trgovino. Iz slovenskega ozemlja sta se izvažala predvsem les in živina; ta izvoz je pa dandanes po denarni vrednosti glede lesa padel za 86%, torej na 14%, glede goveje živine pa za 98%, torej na 2% predvojnega izvoza. Ker je v splošnem mednarodna trgovina zaradi svetovne gospodarske krize in avtarkičnih nesmiselnih poskusov padla za okoli 66%, je pa padel slovenski izvoz glavnih slovenskih kmetijskih pridelkov, namreč lesa za 20% več in živine za 32% več kot je splošni evropski padec pri izvozu. To dejstvo je dokaz, da je slovensko gospodarstvo v popolnoma nenaravnem stanju zaradi geopolitičnih razmer, in da se to nenaravno stanje ne bo izpremenilo, dokler ne dobi slovensko ozemlje svojega naravnega gospodarskega obsega na sever in na jug proti morju, kot ga je nekoč imelo, z vsemi tistimi strugami, po katerih se je pretakala trgovina do njega in od njega.

Ker ni izvozne trgovine, ki bi pomagala predvsem slovenskemu kmetu, tudi notranja trgovina peša in usiha, kajti kmet je prvotni pridelovalec in od njegove blaginje je odvisen tudi trgovec in obrtnik, in v precejšnji meri tudi industrijec, podjetnik in delavec.

II.

Prav tako kot trgovina nazaduje tudi slovenska obrt. V zadnjem četrtletju l. 1933 se je v Sloveniji zmanjšalo število obrti za 335, v prvem četrtletju l. 1934 pa za 414. Tudi število slovenskih obrtnikov se tedaj manjša v pospešenem razmerju. Posebno je padlo število kovaških, kolarskih, sedlarskih in mlinarskih obrti skupaj za 64. Žag je manj 18, mizarjev 24, krojačev 28, čevljarjev pa 92, in to vse v prvem četrtletju t. l. Podobno razmerje je bilo tudi v zadnjem četrtletju l. 1933, ko je padlo število čevljarjev za 81. V šestih mesecih od 1. oktobra 1933 do 31. marca 1934 se je tedaj zmanjšalo število slovenskih obrtnikov za 749! To se pravi, da je postalo v teku polovice leta okoli 800 obrtniških družin brez kruha, če pa računimo še oženjene pomočnike, pa rečemo lahko, da je ostalo brez kruha 2000—3000 družin. Značilno je padanje ravno takih obrti, ki so v zvezi s kmetom, n. pr. kovači, kolarji, sedlarji in mlinarji. Izginjanje čevljarjev je povzročil Baťa in pa nižanje življenjske ravni meščana in kmeta, krojačev, pa razen te okolnosti tudi konfekcija. Gostilniških obratov je v šestih mesecih od 1. oktobra 1933 do 31. marca 1934 v Sloveniji 93 manj. Brez podlage je trditev, da se gospodarstvo v Sloveniji industrializira in da industrija in napredek tehnike izpodriva obrt. So obrti, ki se sploh ne dajo industrializirati, in ravno te vrste obrti izginjajo pri nas. V prvem četrtletju t. l. se je pomnožilo število industrijskih podjetij za eno samo.

Da peša slovenska obrt je vzrok tudi ta, ker se niža življenjska raven prebivalstva v Sloveniji, zlasti kmetov, javnih in zasebnih nameščencev. Življenjsko raven kmeta je mogoče vzdigniti le, če bi se kmetovanje bolj izplačalo, nameščencev pa, če bi se zvišale plače. Delavske plače v nekih industrijah, n. pr. v tekstilni stroki, so človeka nevredne. Strokovno sposobnost slovenskega obrtnika, ki zlasti med mlajšimi obrtniki peša, bi se morala povzdigniti, da bi vsaj nekatere obrti, na pr. mizarji dobili trg v tuzemlju, ker ga v tuzemstvu izven Slovenije ne morejo dobiti. Z nacionalističnimi frazami še ni se nihče nasitil, in med bobnenjem fraz se pogreza ljudstva v revščino.

Rojaki, prijatelji!

Resno besedo naslavljamo na vas. Želeli bi, da jo vsi pozorno preberete in upoštevate. Prvič trkamo v prid svojega podjetja na vašo narodno zavednost. Prvič hočemo preizkusiti, kako močna je ta zavest in kako daleč je pri nas od besed do dejanj.

Da omogočimo našemu listu obstoj in razmah, smo sklenili, da ustanovimo poseben

tiskovni sklad „Slovenije“

Družina naših bralcev in naročnikov sicer stalno raste, vendar redna sredstva ne zadostujejo, da bi razne svoje načrte izvedli. Vsi hočete, da se naš list in njegov krog močneje uveljavi v javnem življenju, a zato potrebujemo izredne pomoči.

Dragi somišljeniki! Dokazali smo, da nam je za resno delo in resno vzgojo svojih bralcev. Izogibali smo se skrbno vsake kričave časnikarske reklame, vsakega hlastanja po senzacijah, vsakega političnega napihovanja in širokoustenja. Tako nam je uspelo, da naš list danes edini družji vse zavedne rojake preko vseh političnih in svetovnonazornih razlik v skupnem hotenju za skupne cilje. Če ne bi obstajal, bi ga bilo treba jutri ustanoviti.

Vsi čutimo živo potrebo po neki vidni medsebojni vezi, po nekem skupnem vodniku v današnjih razvratih časih, ko nas begajo razna gesla, in je lahko zgrešiti pravo pot. Čutite pa tudi z nami potrebo, da svoje področje in svoj vpliv razširimo bodisi s spopolnitvijo in razširjenjem lista, bodisi z različnimi podjetji in akcijami v njegovem okrilju. Za vse to pa so potrebna večja denarna sredstva, ki nam jih naj prinese Tiskovni sklad »Slovenije«.

Po resnem preudarku smo se odločili za ustanovitev tega sklada. Da ne bo najmanjših pomislekov o njegovi uporabi, bodo sklad upravljali in neodvisno od lastništva z njim razpolagali nekateri ugledni in v javnosti znani možje. Vsaka akcija lista se bo izvršila le z njihovim pristankom.

Dragi rojaki! Prosimo vas danes, da upravičite naše zaupanje v vašo zavednost, da z dejanji dokazate svojo naklonjenost naši stvari, prosimo vas, da se spomnite ob vsaki primerni priliki našega tiskovnega sklada, da zanj darujete in zanj zbirate.

Prispevki za Tiskovni sklad »Slovenije« so lahko enkratni, priložnostni in redni mesečni. Tudi najmanjše zneske bomo s hvaležnostjo sprejemali od tistih, ki jim razmere ne dopuščajo, da bi žrtvovali večje zneske, upamo pa, da najdemo tudi kakega velikodušnega podpornika med petičnejšimi rojaki.

Dragi prijatelji! Vse darovalce za tiskovni sklad bomo šteli k ožji družini svojih somišljenikov. O njih bomo prepričani, da stojijo trdno za našim listom, da odobravajo in sprejemajo njegovo smer, njegova navodila in nasvete in da postanejo nekaka železna garda v borbi za načela, vzore in namene, ki jim služi. Nanje bomo v prvi vrsti računali pri uresničenju svojih načrtov.

Na delo za našo stvar!

UREDNIŠTVO IN UPRAVA.

Človek — zver

Fašistični evangelij o pravici pesti, o nacionalnem egoizmu, ki ga ne omejujejo nobeni moralni pomisleki in oziri do drugih narodov, mora navsezadnje vesti do borbe vseh proti vsem, mora človeka ponižati v žival in kot zadnjo modrost oznanjati nauk, da je smisel življenja boj in da v boju za narodov obstanek odloča edino pravica močnejšega. Kakor hitro izločimo iz mednarodnega življenja vsa etična, človečna in socialna načela, moramo z nujnostjo dospeti do teh zaključkov. Spengler je imel pogum, da je šel do konca in je to zversko moralo proglasil za edino pravo. V tisočih izvodih je njegovo zadnje delo šlo med ljudstvo. A Nemci so se le ustrašili posledic, in vlada je nadaljnje širjenje knjige prepovedala. Imamo pa pri nas ljudi, ki si upajo javno zagovarjati te spenglerijanske nazore in so menda še ponosni na izvirnost svojih misli, imamo slovensko pisane liste, ki take nazore širijo. Ali je bilo treba tisočletnih naporov človeštva, tisočerihih žrtev za človečnostne vzore, da smo prišli tako daleč? Da ne bo kdo trdil, da pretiravamo, prinašamo nekaj odlomkov iz Pohodovega članka »Naša dolžnost do življenja«, ki je bil priobčen v 25. letošnji številki. Članek ni podpisan, torej nosi zanj uredništvo polno odgovornost.

»V življenju nima nobeno bitje pravice do svojega prostora na zemlji, ampak je bilo tja postavljeno in je obstalo v boju za obstanek z drugimi bitji na tistem mestu! Prav tako z narodi! Narava jim je postavila naravne meje, jim odkazala mesto in odločila boj za meje in položaj! Ni govora o kaki pravici, samo o naravnem nagonu boja za življenje (podčrtalo uredništvo), ki omogoča razvoj dotičnega bitja ali skupine (naroda) do veličine bogastva!

Živimo v bojnem stanju; med žvenketanjem orožja molčijo muze in tudi naj molčijo! Niso časi, da bi študirali drugo nego zemljo, ni časa za drugo petje kot bojno. V zgodovini nismo naredili tistega, kar bi bili morali, sedaj pa bi se zadovoljili s tistim, kar imamo darovano z neko 'Slovenijo' brez glave in repa! Taka žival je komaj za smrt! Pa ne da bi se bila na prsi in kričala o svoji pravici, celo o 'kulturi', ki jo je daroval tujec, sovražnik!

Dolžnost in ne pravica! Boj in ne kultura, Da bi se tega enkrat zavedla prevzetna 'Slovenija'!

Tako piše list, ki velja v javnosti kot glasilo raznih nacionalističnih organizacij! To so izbruhi do histerije stopnjevanega nacionalizma, ki je povrh v svojih pojmih še popolnoma zmeden. O Slovenceh govori, da nimamo pravice do obstoja, da imamo samo dolžnost, da vztrajamo na svojem mestu kot prva straža naroda. Če se kot straža ne bi izkazali, je popolnoma pravilno, da stopi kdo drug na to ogroženo mesto in nas zamenja.

Ljudje s tako miselnostjo, ki oznanjajo primitivnost v mišljenju in primojduševsko junaštvo kot največjo vrlino, bi lahko postali občenevaren ele-

ment, če bi prišli v javnem in državnem življenju do odločilne besede. Brez pomisleka bi nas tirali v politiko, ki bi morala za narod končati s katastrofo. Hvala Bogu, med naši narodom ta miselnost nima ugodnih tal. Vendar ji je treba napove-

»Jezik« brez prilastka je (namreč) zelo odmišljen pojem; da dam tej besedi meso in kri, moram povedati: kateri jezik? Kajti človeštvo govori mnogo jezikov, vsak človek je pa samo enemu dolžnik za vse. Drugi jeziki nam morejo biti znani ali neznani, bližji ali tuji, koristni ali nekoristni in utegnejo, po svojem razmerju do nas in po našem razmerju do njih, mnogo ali malo vplivati na nas; jezik, v čigar oblasti je vključeno naše notranje bitje za nazaj in za naprej, tako da se mu brez usodne pohabe ne moremo odtujiti, je pa izmed vseh samo eden: naš podedovani jezik, jezik naše mladosti, jezik dojmov in doživetij vsega našega življenja, jezik naše vsakdanje okolice, sredi katere rastemo, dozorevamo in odmiramo.

Vladimir Levstik v članku Poslanstvo Besede, Zvon št. 2, 1934.

dati boj. Neizprosno je treba pobijati to dvojno moralo, ki zastruplja mladino, to lažljivo moralo, ki poveljuje v svojem narodu nekaj, kar pri nasprotniku obsoja in se je še vedno masčevala nad tistim, ki jo izvaja. Mladini je treba odpirati oči

Javna beseda in šepet

»Kmetijski list« ima v 25. številki na čelu članek »Od ust do ust« in se pritožuje nad javno moralo, ki da je prav močno okužena od obrekovanja in tlihih laži. Temu nasproti je napisal znani srbski javni in kulturni delavec Jaša M. Prodanović v podeželski tednik »Čačanski glas« z dne 15. aprila ta uvodni članek, pa ga ponatiskujemo v prevodu z željo, da ga preštudirajo vsi naši kmetijski in jutrovske moške in poštenjaki.

Javna beseda in šepet si nista smrtna sovražnika, a tudi ne prirčna prijatelja. Drug za drugega ne marata dosti in se ne zlagata dobro, vendar se tudi ne preganjata na življenje in smrt. Samo, kadar prvi zrači, tedaj je drugi v zatišju. Kadar je javna beseda smela in svobodna, je šepet zmeren in boječ, kadar je pritajena in zdrobljena, je šepet močan in podivjan. V politični temi se šepet vselej okrepi, v škripci se zelo dvigne, nad ovirami pa naravnost uživa in se ne boji nobenih pretenj. Kadar javno življenje zamre, se šepet zbudi iz dremeža in začne svojo vladno nad dušami. On postane nagel in okreten, čeprav je bil v svo-

za pogubnost te vrste nacionalizma, ki smeši in zametuje načela in ideje, za katere bi se posebno malj narodi morali boriti.

Gorje malim narodom, če bi v mednarodnem življenju padli zadnji oziri moralnopravnega značaja! Blazno, brezmejno kratkovidno je, če mali narodi posnemajo fašizem velikih, če jim pomagajo kovati orožje, s katerim jih hočejo ti uničiti. Posmehujte se načelom samoodločbe in enakopravnosti narodov, posmehujte se demokratičnim in človečnim idealom, v resnici še žive v zavesti narodov, in ni danes evropske velesile, ki ne bi morala računati z njimi, ki bi si jih upala očito in cinično zametavati; do neke mere so še vedno poročstvo za neodvisnost malih držav, in tega poročstva ne more popolnoma nadomestiti najboljša oborožitev in vojaška pripravljenost. Eno je prav gotovo jasno: čim bolj se bo širila morala, ki jo zagovarja »Pohod«, tem bolj bodo ogroženi predvsem mali narodi, in njih edina rešitev bo v medsebojnem zblizanju in združenju. To zblizovanje in združevanje malih narodov pa bo imelo nujno obramben značaj, nikdar napadalnega, nikdar ne bo mogoče postaviti zvezo malih narodov na osnovo in načela, ki jih oznanja in zastopa pohodovski nacionalizem. Ta nacionalizem nas nujno tira v politično osamelost, nam mora povsod ustvarjati nasprotnike, mora delati naravnost v roke našim nasprotnikom. Ta nacionalizem pomeni političen separatizem v najnevarnejši obliki. Na znotraj nas mora razdvajati, na zunaniz izolirati. Naperjen je naravnost proti jugoslovanski solidarnosti.

Vsem, ki vam je obstoj neodvisnega, odločno našega, notranji naši koncentraciji služitega lista pri sreči, podprite nas z rednim plačevanjem naročnine!

bodi počasen in leniv. Kakor pri tistem velikanu iz bajke, so tudi njegovi koraki sedem milj dolgi. Ali on prav za prav ne koraka, temveč leti z bajeslovno brzino iz mesta v mesto, iz vasi v vas, doseže vse kote, zajame vse vrste družbe ter osvaja staro in mlado. Zavestno ali nezavestno ga prejema ves svet, vse se prizadeva, da ga vzdrži, okrepi in razširi. Šepetu se vedno več verjame ko javni besedi. On je prikrit in skrivnosten, pa zaradi tega privlačen, vpliven, kužen. Javna beseda hodi na sonce, zato jo lahko človek ogleda od vseh strani, jo ublaži, zavrne, postavi na laž. Poznat mora umerjenost tudi kadar je najbolj brezobzirna, ozirati se mora na dejstva, računati z resnico, paziti na logičnost. Javna beseda stopa v boj z drugo javno besedo in z malo izjemami zmaguje le tista, ki ima več resnice, je razločnejša, bogatejša na dejstvih, močnejša v izrazu, toplejša, čustvenejša. In kadar se zgodi, da zmaga tista, ki je manj iskrena, manj lokava in manj nesramna, tedaj je to — Pirova zmaga.

Šepet je prost vsakega nadzorstva, on se ne da

Benedetto Croce:

Mednarodna politika pred svetovno vojno

Bolj in bolj se stopnjujoča delitev dela, započeta in do skrajnih mej razvita v tehniki, zajema tudi duhovno življenje. Tudi umsko delo se specializira čedalje bolj. Pa kakor je tisto nadrobno delo lahko koristno in rodovitno, vsaj po eni strani, mora na drugi neogibno zanemarjati vseobčnost, človečnost, ki more edino dati človeštvu močen zagon, tisti zagon, ki ga beleži doslej svetovna zgodovina le trikrat: v antiki, v renesansi in ob začetku našega veka: v enciklopedistih in romantiki.

In vedno manj je ljudi, ki morejo gledati na svet z visokega podnožja vsestranskega znanja in globokega sočustvovanja. Gotovo, golemo: mnogo je učenih mož, modrih ljudi, in brez dvoma je velike koristi za človeštvo njihovo delo. Ali vendar, kakor da bi hodilo človeštvo mimo njih in oni mimo človeštva. Manjka jim tisto, kar imenuje Goethe pri Aleksandru Humboldt »živo znanje«. Zaklenjeni v tesne prostore svojega strokovnega dela ne dosepevajo, da bi opazili zunaj stien poljo človeškega življenja, in kadar se pod pritiskom tega življenja zašibe ali celo zrušijo te stene, ne vedo ne kod ne kam. Šibkejši podleajo: namesto da bi vodili, za kar naj bi se bili usposobili, jih same vodijo kričati. Močnejši pa se umikajo zagrenjeni...

Ali vendar, imamo tudi danes mož, ki jih strokovnost ni mogla podjarmiti. V malem je bil pri nas Krek tak mož, in gotovo je že več kot eden obžaloval v tej veliki stiski njegovo prezgodnjo smrt. Čehi imajo Masaryka, še vedno ga imajo, in da so mogli najti Čehi tako hitro in navzlic vsej povojni zmedi in razrvanosti svoje ravnotežje, gre gotovo njemu v prvi vrsti hvala.

Med Italijani je Benedetto Croce tak človek. Ni ga spravila z ravnotežja velika vojna, pa tudi fašistični nacionalizem mu ni skalil jasnega pogleda, prav zaradi »živega znanja« njegovega, tistega in takega znanja, ki omogočuje človeku, pregledati sleherni stvar zviška in jo tako pregledati v vseh podrobnostih in — slabostih.

Založba »Hram« v Ljubljani je izdala pred kratkim prevod njegove »Zgodovine Evrope v devetnajstem stoletju«. Z njenim dovoljenjem prinašamo odlomek iz desetega poglavja, ki kaže politiko predvojne Evrope, kako je vodila in mo-

rala voditi v lastni polom. Odstavek izpričuje hkratu tudi vse prednosti Crocejevega sloga in opisovanja. In tudi tisti, ki se mu bo zdelo morebiti Crocejevo gledanje na stvari in dogodke v tem ali drugem oziru preveč splošno, ali ki bo mislil, da premalo upošteva gospodarske osnove evropskega političnega razvoja, tudi ta bo vzel knjigo samo s pridom v roke.

Uredništvo.

Res so se ideje o nacionalni individualnosti in politični svobodi za stalno udomačile v urejevanju teritorialnih razdelitev in v notranji ureditvi skoraj vseh evropskih držav; res so se ostvarjale tudi v zakonih in v vsakdanjem življenju; povsem drugače pa je bilo z nekim drugim posledkom načela svobode, ki so ga bili postavili ali zaslutili že ob pričetku tega gibanja; s tem mislimo na željo, da bi se načela svobode raztegnila na mednarodne odnose in da bi se tako uresničila zveza svobodnih narodov sveta, ali da ostanemo na trdnjih tleh, zveza evropskih narodov v »Združenih evropskih državah«. V ta smoter je imel vedno uprte oči videc in apostol Giuseppe Mazzini; in kdaj pa kdaj je prišel trenutek, ko so bile odstranjene vse najhujše ovire in je bilo videti, kakor da je Evropa res že krenila v to smer; to upanje je bilo zlasti živo v letih 1859 in 1860, ko si je Italija priborila neodvisnost, edinost in svobodo, ko so vsi pričakovali, da bo tudi predbismarekova Nemčija kmalu sledila italijanskemu zgledu, saj jo je evropski liberalizem podžigal s svojimi željami; poražena je bila Avstrija in vse je pričakovalo, da se bo njeno cesarstvo še dalje razkrajalo, dokler ga ne bi zamenjale nove nacionalne države; marsikdo v Evropi je upal, da bo Poljska dobila avtonomijo, da se bo Rusija modernizirala in evropeizirala. Potem pa so se pojavile nepričakovane ovire; ideja je večkrat zastala, potem zašla na stranpota, in po letu 1870. so se ji odrekli dokončno: vrgli so jo med utopije, resni ljudje je niso več obravnavali ali pa se ji posmihali zdaj otožno kakor naivnim in minulim mladostnim sanjam, zdaj posmehljivo kakor otročji zamisli. V naslednjih desetletjih se je ta ona država še izpopolnila

po načelu narodnosti; in po rusko-turški vojni v letih 1877 in 1878 so se Srbija, Črna gora, Rumunija, Bolgarija in Grčija osamosvojile, razrgale še zadnje vezi, ki so jih priklepale k Turčiji, ali pa so razširile svoje ozemlje; l. 1905. so se Norvežani, ki so tudi imeli svoj nacionalizem ali partikularizem, ločili od Švedske, ki jih je nanjo vezala pogodba iz leta 1814., nikakor pa ne skupnost političnost ustavov in ekonomskih prilik; za Irsko je Gladstone predložil in zagovarjal avtonomijo ali »home-rule«; trideset let so jo odbijali in ponovno predlagali, trideset let so se vrstili nemiri in vstaje, dokler je leta 1914. spodnja zbornica ni v tretje odobrila; tako je zadobila zakonito moč, čeprav je začasno še niso izvrševali. Nepopravljiva pa je bila videti usoda Poljske; nihče več ni upal, da se bo kdaj zopet strnila v svojo državo, in liberalna publicistika niti ni več obravnavala te možnosti. Naposled je tudi Finska izgubila svojo avtonomijo, medtem ko se je Prusija na vse kriptje trudila, da bi raznarodila Poljake, ki so bili vključeni v njene meje. V Avstriji so si nenehljivo nasprotovali Nemci, Čehi, Slovenci, Poljaki in drugi narodi; ko je leta 1893. propadel Taafejev poskus za sporazum med njimi, so se nasprotstva le še poostрила, in vsi ti različni narodi so skoraj onemogočili delo v parlamentu; vodilna reforma leta 1907. je pač premagala obstrukcionizem v cesarskem parlamentu ter prinela kratkotrajen oddih, ni pa zmogla obstrukcij v pokrajinskih zborih, in kmalu so še huje vzplamtela nespravljiva nasprotstva. Ogrska se je na vse kriptje trudila, da bi v odnosih do Avstrije povečala svojo avtonomijo, medtem ko je doma trdo ravnala z drugimi narodnostmi, odpravljala je starodavne svoboščine, uvedla je v ljudske šole madžarščino kot obvezni učni jezik ter narode tako popolnoma uklenila v svoj jarem, da so zatirani Slovaki, Rumuni in Srbi našli v Evropi novega Victorja Hugoja, norveškega pisatelja Björnsona, ki je pred kulturnim svetom nastopil kot njihov pokrovitelj in zagovornik njihovih pravic; medtem pa so se Hrvati začeli sporazumevati

omečiti, zavrniti, postaviti na laž in osporavati. Šepet gre na lov na duše z majhno mošnjo, a se vrača z velikanskimi tovari. Njemu nihče nič ne odteguje, temveč mu vsakdo prinaša več ali manj v dar. Javna beseda izraža svojo sodbo o delu znanih javnih mož, ali ta sodba se ne ponavlja pogosto. Šepet pa kroži neprestano in se nikdar ne utrudi. Prikrade se prav povsod. Ni je družbe, da je ne bi dosegel in z njo gospodaril. Iz zasebne hiše leti na javne kraje: v gostilno, kavarno, na sprehajališča, na sejme, v cerkev, na pokopališče... Šepet lahko obrne Kristove besede in reče: kjer se vas sestane dvoje, tam sem tudi jaz...

Ljudje, ki mislijo, da je moč kritike prenehala, ko so zadavili javno besedo, se bridko varajo. Zgodovina je polna primerov, kakšno silno moč ima

šepet. Okoli močnih osebnosti plete zanke, iz katerih se ne morejo moralno nikoli rešiti. Šepet je pogosto izpodkopal ljudi, ki jim javna beseda ni mogla blizu. V njem je bilo v preteklosti mnogo klic za razne zarote, prevrate in vstaje. Šepet je nezavesten ali hud in neizprosen osvetnik vkovane javne besede. Kamor pride, ne pomaga nobeno zdravilo. Kadar javna beseda rani kako osebnost, se rana pogosto zaraste. Šepet pa dela s svojim neprestanim ponavljanjem rane neozdravljive, ker jim ne da, da bi se zarasle. Moralno zdravim organizmom se šepeta nikakor ni treba bati. Samo opraska jih ali zbode. Može, ki so moralno načeti, nagniti in nagrizeni, pa šepet s slastjo in užitkom ruši in uničuje.

Jugoslovenski fašizem

»Neues Wiener Tagblatt« poroča iz Belgrada: Nekaj tednov obstaja tu fašistična stranka, ki jo je ustanovilo nekaj mladih ljudi, in katerih vodniki so zvečine ljudje, ki sicer nimajo dosti dela. Znamenje te nove stranke je igla s črnim križem na belem dnu, njen pozdrav je privzdignjena roka, z eno besedo, posnetek znanih pojavov v drugih državah. V njenem programu so prav tako znane točke drugih fašistov, kakor odstranitev drugih strank, diktatura, izmena vodečih oseb po lastnih in podobno.

Poročilo dunajskega dnevnika je resnično, a ni popolno. Vse polno je tudi pri nas tudi drugih ljudi in skupin, ki se spogledujejo s fašizmom, bolj ali manj sramežljivo, kakor jim pač kaže od primera do primera, da bi utegnili laže uveljaviti svoje sicer popolnoma brezpomembne osebe. Dejstvo, da je zadnje čase nastalo nekaj novih diktatur, je vilo tem ljudem nove korajžje, čeprav kaže ravno to dejstvo, da se jim še od daleč ne zdi, v čem je bistvo fašistične diktature. Recept je za te preproste možgane sila preprost: »jaz »vodnik« ali vsaj »vodnikova« desna roka«, pa mi bo padlo v naročje časti, korit, oblasti in mogočnosti, skratka vsega tistega, česar si želi pravo fašistovsko srečo. Vse drugo pa pride samo ob sebi, kadar bo zavlada tisti fašistovski red, ki je do zadnje točke podoben redu španskih generalov: eno s cepcem po glavi in ravno stoji!

Kljub umski revščini in smešnosti teh ljudi pa je vendar dobro, če smo pozorni nanje. Danes je ljudstvo od gospodarskih in drugih stisk in od brezupne bodočnosti tako zbegano, da posluša z veliko zaupljivostjo vsakogar, kdor mu obeta boljše čase. In teh boljših časov mu obetajo samozvani vodniki na preteg. Fašistična praksa je pa pokazala, da prihajajo sicer s fašizmom res boljše časi — toda samo za fašistične vodnike. Najboljši dokaz za to je Nemčija. Papen, centumski odpadnik, je bil med tistimi, ki je najbolj pomagal Hitlerju na diktatorske noge. Danes, po dobrem letu, ga pa že boli glava od »prerojenja v nacionalizem« in nastopil je tako ostro proti uradnemu narodnemu socializmu — fašizmu, da so morali njegov govor

prepovedati! Pri čemer ne smemo pozabiti, da je Papen nemški podkancler, torej za Hitlerjem najvažnejša oseba v nemški vladi!

Zato bi bilo dobro, če poslej primejo naši ljudje za besedo vsakogar, ki jim bo kvasil o kakšnem novem načinu političnega življenja: ali si za to, da vlada ljudstvo, ali nisi? In če si zato, odgovori mi, kako si misliš vlado ljudstva: ali na

OPAZOVALEC

Že pomerjajo

Namreč Borci uniforme. Uniforma, to je po sijajnem zgledu laških fašistov vzor vseh tistih, ki bi radi »vodili neuko in nesposobno« množico v enakomernem koraku in ki pričakujejo kajpada od nje »brezpogojne vdanosti« in »slepe pokorščine«, kakor je prav te dni pravilno označil Hitler razmerje med »vodnikom« in vojnimi. Tudi uniformo ima fašizem predpisano: škornje, jahalne hlače in srajco, kjer je glede na »nacijo« dopustna različna barva. Tisti, ki pri nas črepljejo svoje majhne ideje iz ropotarnice Mussolinija in Hitlerja, bi ne bili dosledni, če bi se ne bili zagledali tudi v njune uniforme. Tako smo imeli slavnoznano Orjuno, ki je še barvo srajce posnela po laški fašistični, le glavo si je pokrila, iz nacionalnih ozirov, zgolj, z nekakšno turško kučmo. Videti je, da bi vsaj nekateri izmed Borcev na vsak način hoteli iti isto pot. Zato so dolge mesece tuhtali, kako bi morali biti oblečeni njihovi ljudje, da bo večja »disciplina« in da bo že na zunaj izbrisana vsaka samostojnost duha in misli. Ko človek ogleduje klavrni uspeh, se mora hočeš nočeš, vprašati: čemu? Saj je bilo tako jasno od vsega početka, da mora biti vsaktera taka uniforma posneta po laški, in pri barvi srajce ni bilo dosti pomišljati, ko so jih po večjem pobrale že druge »nacije«. In tako je nastala misel za izvirno borčevsko uniformo: fašistični škornji, ki niso prav nič manj fašistični zaradi tega, ker so jim vzdeli prilastek »go-

ta način, da mu vsiliš sebe ali koga drugega za vodnika — diktatorja, katerega delo bi bilo poslej odtegnjeno vsakteri kritiki, ali na drugi, edino pravi način, da ima ljudstvo pravico prvič do svobodne kritike vsakega javnega delovanja in javnega delavca in da ima drugič zlasti tudi pravico, poklicati vsakega javnega delavca na odgovor, brž ko pride do prepričanja, da za svoje delo ni ali ni več sposoben, ali da je celo za občini blagor škodljiv.

In še na nekaj opozarjamo. Bistvo fašistov je njihova popolna neoriginalnost, naravna posledica njihove umske podpovprečnosti, ki se vedno in povsod javlja v posnemanju. Tako so na primer jugoslovenski fašisti vsi zaverovani v Hitlerja in njihova opičja nesamostojnost gre tako daleč, da baje že posnemajo hitlerjevski nemški pozdrav z iztegnjeno roko. Če v svoji umski revščini že ne morejo najti boljšega pozdrava, z nemškim naj nas enkrat za vselej puste pri miru! Vsaj mi v Sloveniji tega ne rabimo.

»Slovenija« se zavzema za pravo, čisto demokracijo v javnem življenju, za to, da se v praksi uveljavijo načela, ki se v teoriji proglašajo kot vodilna. Odločno borbo hoče voditi proti vsakemu slepomišljenju v načelnih vprašanjih in proti dvoživkarstvu v narodnem življenju.

renjski, in se tudi ne bodo razlikovali od njih, jahalne hlače, bela srajca, in na vso to imenitnost mislijo

Mimogrede: ta vzor nacionalnega pokrivala je prav za prav avstrijskega izvora, pred dobrimi sto leti so jih nosili avstrijski donavski čolnarji in njihova sorodnost z avstrijsko vojaško kapo je na prvi pogled očitna. Izvirnost borčevske uniforme je torej res brez primere.

Nam je pri vsem tem le žal, da je našla lepa misel slovenskih bojnikov, združiti se v boju za mir, poštenost, pravičnost in pravo svobodo, ponekod tako nezadostnih tolmačev. In da hočejo nekateri slovenske bojavnike na vsak način voditi po izvoženih kolovozih fašizma, v katerih je pravkar običaj nemški nacijski voz, da ne more ne naprej ne nazaj, in katere bi rad Mussolini zapustil, dokler je še čas, saj so ga zadnje dni polna usta evropske zavesti in kulture.

Zares, če kaj, to uvajanje fašistične uniforme priča, da so nekateri Borci z duhom še precej v preteklosti. Bojevnikom pa priporočamo, da se čimprej otresejo uniformskih in podobnih otročij in primejo za delo. Treba je predvsem očistiti avgijski hlev posilstva in korupcijskega blata. Za tako delo pa izlizani kroji niso prav nič primerni.

Tako je prav

Včasih izve človek tudi iz »Jutra« kaj veselega: »Pisarna Udruženja jugoslovenskih dobrovoljcev je izdala danes naslednji komunikat:

Glede na članke »Kaj hočejo bojavniki« in »O bojvnikih«, ki so bili objavljeni v nekem beograjs-

s Srbij iz srbske kraljevine; tedaj se je pojavil brezupni »trializem«; nekateri so upali, da bo rešil avstrijsko cesarstvo, niso pa pomislili, da bi tak trializem zahteval popoln preobrat miselnosti pa socialnih in političnih odnosov v avstro-ogrski monarhiji, to je v politični tvorbi, ki se je preživela iz prejšnjih časov, iz dobe patrimonialnih držav. Resen in nevaren je bil odpor Avstrije, ki ni dovolil, da bi se bilo v Evropi povsod in popolnoma uresničilo načelo narodnosti; a še resnejša in osnovnejša je bila odpoved slehernemu upanju, da bi se uresničila liberalna evropska zveza, ki jo je omogočila francosko-nemška vojna leta 1870. in 1871. Francija je izgubila dve stari provinci, bila je ranjena in globoko užaljena ter mislila le še na maščevanje; Nemčija je čuječe pazila na grozečo nevarnost, da ji ne bi Francija zopet iztrgala plena; okrog te nepomirljive sovražnosti so se strnile druge evropske države; in namesto k zvezi, v kateri bi bili vsi narodi našli obliko, ki bi bila najprikladnejša njihovemu delu in napredku, se je Evropa, če si je hotela ohraniti mir, morala zateči k edinemu sredstvu, k staremu sistemu evropskega ravnotežja in zato k sklepanju zvez in protizvez ter k oboroževanju za vsak slučaj.

Vendar je bil mir tako velika dobrina in tako nujno potreben v Evropi, ki je čudovito množila proizvodnjo na vseh toriščih ter se civilizatorično povzpela vedno višje, da je temu ravnotežju le uspelo, da še dolgo ni izbruhnila evropska vojna, ki so jo vsi slutili in se je bali. Glavni tvorec te mirovne politike je bil Bismarck, ki nikakor ni maral tvegati tega, kar je pridobil za Nemčijo in kar je pomenilo njegovo osebno slavo; menil je, da je Nemčijo zadostno oskrbel z zemljo in močjo, da se ji zdaj ni treba želeči ničesar več, da je, kakor se je izražal, »saturiert« in bi z novo, četudi zmagovito vojno ne pridobila nič bistvenega več. Rusija je menila, da bo s turško vojno le Rusom v prid rešila vzhodno vprašanje ter osvobodila »slovanske brate«; a v varstvo turških koristi so se tedaj zgenile druge sile, predvsem Anglija; in tako se je na berlinskem kongresu, ki je sledil

rusko-turški vojni l. 1878., Bismarck ponašal, da je igral vlogo »poštenega mešetarja«, ki je znal ohraniti evropski mir; ta ponovna razdelitev plena med vojskujoče in nevojskujoče je bila tedaj res videti še najboljše ali vsaj najmanj slabo, kar je bilo mogoče ukreniti za obvarovanje evropskega miru. Medtem pa je Bismarck zvezal Nemčijo z Avstrijo ter v to zvezo pritegnil še Italijo, ki jo je skrbelo, da se ne bi Francija v njeno škodo preveč razkoštila v Sredozemlju, a je poleg tega imela še preglavice zaradi sporov z Avstrijo in zaradi na novo načetega rimskega vprašanja; in tako se je rodila trozveza Nemčije, Avstrije in Italije; hkratu pa je Bismarck sklenil še varnostno pogodbo z Rusijo ter preko Italije navezal na trozvezo tudi Anglijo. Na tem torišču je bil Bismarck mojster, in ker obstoji mojstrstvo v tem, da se znaš omejiti, je Bismarck znal biti širokogruden in zmeren; Franciji je sicer vzel vsako možnost maščevalne vojne ob Renu, zato pa ni ugovarjal, ko se je Francija začela širiti drugam in je nemoteno začela graditi svoj veliki kolonialni imperij; budno je pazil, da bi na tem torišču Nemčija ne začela tekmovali s Francijo; tudi Anglije ni maral zavirati, ko si je z novimi osvojitvami zavarovala pot v Indijo ter povečala svoj imperij; tudi se ni maral vmešavati v turške in ruske zadeve, v vprašanje obvladavanja bosporske in dardanelske ožine; tudi ga ni zanimalo tako imenovano »orientsko vprašanje«, a je vendar pomagal Avstriji, da se je v nekih mejah raztegnila na Balkan, ker je menil, da je poslanstvo Avstrije na vzhodu, kjer naj predstavlja nemško kulturo, medtem ko se mu ni zdelo umestno, da bi se avstrijski Nemei združili z Nemčijo, ker so bili med njimi v premoči katoličani, ki so se mu zdeli sumljivi in jih ni rad videl. Tako je bil ohranjen Evropi mir, a to le empirično, ne pa radikalno in na ustaven način; treba ga je bilo plačati ne le z nenehljivo napeto pozornostjo in diplomatsko opreznostjo enega izmed največjih diplomatskih genijev, marveč še z velikanskimi in vedno rastočimi vsotami za oboroževanje Nemčije in vse Evrope, z milijoni oboro-

ženih ljudi. Pod tako vzdrževanim mirom in pod hudo težo vedno pripravljenih vojsk, so prikrito in podtalno drhtela nasprotja, je tlela vojna nevarnost. Francija se je že prva leta po letu 1870. začela ozirati po Rusiji, ker je v njej videla morebitno zaveznico v obrambi proti mogočnemu sosedu in v borbi za zahteve, ki je nanje mislil ves narod. Anglija in Rusija si nista nasprotovale le zaradi Carigrada, marveč tudi zaradi širjenja v Aziji, kjer sta se dotikali območji obeh nadvlad; Italija je menila, da ima še vedno neporavnani račun z Avstrijo zaradi dežel, ki jih je imenovala »neodrešene«. Vendar so narodi in države odlagali izpolnitev svojih želja v bližnjo ali daljnjejšo bodočnost, ker niso marali razdirati ravnotežja sil, ki jih je sililo k miru, še bolj pa iz ljubezni do miru samega, iz groze pred posledicami, ki bi jih vojna imela za njihove teritorialne posesti, za njihovo politično socialno in ekonomsko ureditev, za človeško družbo, ki so ji grozili internacionalizem, anarhizem in revolucionarni socializem. »Evropski koncert« ni bil na višini evropskega kulturnega poslanstva in se je zaradi nasprotujočih si koristi svojih članov na splošno izkazal brez moči proti Turčiji, čeprav se je Evropa leta 1876. zgrozila zaradi pokolja Bolgarov, leta 1894. in 1896. zaradi pokolja Armencev, in čeprav je državnik Gladstone imenoval sultana »velikega morilca«; leta 1897. je »evropski koncert« komaj zamogetl omejiti, ne pa preprečiti grško-turško vojno, medtem ko je bil v balkanskih vojnah skoro do cela brez moči. Le neki nemški zgodovinar se je drznil proslavljati pohod, ki so ga velesile leta 1900. sklenile proti Kitajski, kot primer splošne zveze glavnih držav sveta, »kakršne ni zgodovina videla še nikoli popreje«, kot izredno važen in »welthistorisch« dogodek, kot »vreden zaključek devetnajstega stoletja«; v resnici pa je cesar Viljem II. okrasil ta pohod s plamenečim govorom v Atilovem slogu, izvršile pa so ga razne velesile z moritvijo in ropanjem.

(Konec prih.)

skem listu, šteje Udruženje jugoslovenskih dobrovoljcev za svojo dolžnost, objaviti naslednje: Udruženje dobrovoljcev kraljevine Jugoslavije kot tako, a po sklepu letošnje redne glavne skupščine z dne 22. aprila, dela skupno z osrednjim odborom Udruženja vojnih invalidov na osnovanju 'Zveze bojevnikov' (Savez ratnika) s sedežem v Beogradu. Zaradi tega Zveza dobrovoljcev z ljubljanskimi bojevniki in drugimi sličnimi pokreti v državi nima nikakršnih zvez.

Te zveze s slovenskimi bojevniki, če in kolikor so kedaj bile, sploh niso bile naravne, in razdreti so se morale pri prvem rahlem pihlaju.

Šestdesetletnica zagrebškega vseučilišča

Na praznik sv. Petra in Pavla, dne 29. junija, je priredilo vseučilišče v Zagrebu spominsko slavnost za šestdesetletnico svojega obstanka.

Poleg domačega rektorja sta govorila še ljubljanski in belgrajski, a predsednik akademije znanosti in umetnosti v Zagrebu profesor Bazala je imel predavanje o delu in stanju vseučilišča zlasti v zadnjih desetih letih, ker je že ob petdesetletnici izšla posebna spomenica. Iz Bazalovega predavanja omenjam ugotovitev, da dobivajo naša vseučilišča od celotnega proračuna za prosveto 13 % ter da trpi zagrebško vseučilišče zaradi pomanjkanja primernih in zadostnih prostorov za svoje znanstveno-praktično delo.

Izmed ljubljanskih povablencev se je slavnosti razen vseučilišča udeležila tudi Slovenska Matica, ki je bila 1874. leta ustanovitev zagrebškega vseučilišča pozdravila z adresno, kar se je letos pri slovesni akademiji posebej poudarjalo. A-a.

Slika

V »Delavcu« beremo:

... »se je zgodilo, da je upravnik nekega rudnika poleg tega, da si hoče prisvajati pravico do nadzorstva delavstva tudi izven obrata, izdal razglas delavstvu rudnika sledeče vsebine:

1. V jami se sme kruh jesti le v času odstrelitve, ko se kadi.

2. Delavstvo zunanjega obrata sme kruh jesti le v zato določenem času, katerega pa mora nadomestiti po svojem posadu z ¼ urnim delom.

Kdor bi zgoraj navedenega ne upošteval, bo kaznovan, in sicer: prvič z globo 10 Din, drugič 20 Din, tretjič javljenjem na višjo inštanco in četrto pa z odpustom.

Nemška nacionalna miselnost

»M. nchner Illustrierte Presse« razmotriva o habsburškem strašilu in pripoveduje tudi o znamenit ponesrečenem poskusu zadnjega avstrijskega cesarja, skleniti z zmagovitimi zavezniki poseben mir. To početje imenuje veleizdajalsko. Pravno je bila v tem primeru vsaka veleizdaja nemogoča: po avstrijskih zakonih je imel cesar pravico, skleniti mir. Tudi o kaki moralni izdaji ne more biti besede: samo tak mir bi bil sploh še mogoč morda deloma rešiti Avstrijo. Kje naj bi bila torej veleizdaja? Pač samo, ker so imeli Nemci Avstrijo, z njeno veliko večino slovanskega prebivalstva, za popolno nemško posest, nemško pokrajino. Vsak poskus Slovanov, uveljaviti se kot narodna svobodna enota, je bil torej nujno veleizdajalski. In Habsburgovci so ves čas, posebno pa še med vojno, vestno spolnjevali to nemško zahtevo. Šele poseben mir bi bil utegnil omajati nemško oblast

nad Slovani. Zato pa so sedaj Nemci uvrstili Habsburgovce med veleizdajalce.

Sicer je pa ta očitek resničen, čeprav nekako drugače, kot si to zamišlja nemški list. Bili so res veleizdajalci avstrijskih nemških narodov, ki so jim proti pozitivnim ustavnim zakonom in proti vsakemu naravnemu pravu, z ječami in visilicami vsiljevali svoje nemštvo. Ki so naravno zahtevo narodov po samobitnosti razglašali za hudo delstvo, nenaravno in nemoralno zahtevo nemštva po zapostavljanju in zatiranju Nemcev pa za državljansko krepost. V tem očitku veleizdaje se strani Nemcev se je torej še enkrat pokazala mäsčujoča zgodovina, potem ko je že prej razbila cesarstvo Habsburgovcev, ki so ga ti že zdavnaj zaigrali.

Obsojeni fašizem

Pred nekaj tedni je zboroval PEN-klub v Edinburghu na Škotskem. Seveda je tudi fašistična Italija poslala tja svojega svojega človeka: Marinetti-ja. In seveda je ta hvalil fašistično Italijo:

»PEN-klub je mirotvorna organizacija, ki se ne meša v politiko. Kdor želi mir, naj se ogiblje obravnav, ki bi utegnile izzvati nesporazum. Govorimo raje o stvarih, ki so vsakomur bliske, kakor nacionalizem in patriotizem. Italija je rešila svoje narodno vprašanje. Zato danes v Italiji zanima ljudi bolj arhitektura in futurizem, nego kriza. Zato naj tudi PEN-klub ostane pri literaturi.«

Posmehljivo-ostro mu je odgovoril Belgijec Pierard: »Čudim se tej nebojeviti Italiji, jagnjetu med volkovi, kakršni so drugi narodi. Kako bi se človek ne čutil idilični slik, ki jo je naslikal Marinetti; tu je vse duh, a nikaka materija. Tu govore ljudje samo o arhitekturi in futurizmu, ker o čem drugem govoriti ne smejo. Tu so vsi književniki tesno objeti, medtem ko preiskujejo Croceju stanovanje, a druge pošiljajo, da uživajo lepote internacije. Kdo se ne spominja Rendija, Vinciguerra, Malaparteja in žalostne usode mladega de Bosisa. Duh ne more in ne sme biti za »kontingentirano« svobodo, za katero govori Marinetti. So vprašanja, v katerih ni kompromisa, in ta vprašanja so načela, na katerih je osnovan PEN-klub, a ne politika: načelo mednarodnega miru in načelo svobode misli.«

V resoluciji je klub seveda obsodil fašistični sistem.

Klečeplastvo

V Pulju, nekdanjem glavnem mestu Istre, je kajpada pod zveličavnim fašističnim režimom naraslo število brezposelnih, in njih klic za pomoč je začel segati že v Rim. Slišal ga je tudi Mussolin in poslal celih 25.000 lir. Smešno majhna vsota pri veličini njegovih dohodkov in revščine brezposelnih, in če kaj, bi bilo vprašanje na mestu: Zakaj samo toliko in ne več. Kako pa je fašistična diktatura pokvarila vso resnico: ljubnost in vso zavest človeškega dostojanstva v ljudeh, pričajo sestavki v puljskih fašističnih listih, ki po svojem klečeplaznem lizunstvu gotovo presegajo nekdanji bizantizem Vzhodnega Rima ali poklone kitajskih mandarinov pred njihovim cesarskim »nebeškim« sinom. O »zlatem srcu ducejevem« česnajo v debelo tiskanih uvodnikih, zagotavljajo, da nimajo besed, s katerimi bi mogli izraziti svojo hvaležnost, — teh bi navsezadnje še mi ne našli! — in obljubljajo, da pojdejo za njim slepo in zvesto.

No, pa saj prav to je tisto, kar zahteva vsak »vodnik«: slepo in zvesto. In seveda kar se da po ceni. Da tudi za »vodnika« dovolj ostane.

je čist in se prilaga tekstu, sposoben je vseh odtenkov od prozornega, kristalno jasnega zvoka do temučno v globine posegajočega, njena dinamika je izrazita, kantilena polna in zvoneča, interpretacija fina in inteligentna. Če vsemu temu pridamo še znano dejstvo njene visoke, nadpovprečne muzikalnosti in absolutnega posluha, moremo pač le ugotoviti, da ima vse kvalitete velikega pianista. Greh je, da so obsojeni pri nas taki ljudje izključno na izčepavanje svojih sil po učilnicah, ko bi prav gotovo povsod drugod uspevali v koncertni dvorani. Dolina šentflorjanska je pač taka — majhna je in za svoj obstanek se neprestano bori, dnevne in kaj zelo osebne zadeve jo zaposlujejo, naši talenti pa so obsojeni v vegetiranje, namesto da bi se bujno razceveli. Kljub temu bi ne bilo tako, ko bi poznali pri nas resničen respekt pred človekom in njegovimi talenti, tudi takrat, ko ne gre za reklamne in gromovniško slovesne namene. M. M.

OPERA.

Katja Kabanova, opera v 3. dejanjih. Besedilo: Ostrovski (»Nevihita«), prevod: N. Štritof. Glasba: Leoš Janáček. Dirigent: Štritof. Režiser: Debevec. O Janáčku, zelo reprezentativnem skladatelju, sem pisal že v poročilu o »Jenufi«. Kakor vse njegove opere, ki jih je več (Šarka, začetek romana, Jenufa, Izleti gospoda Brončka, Katja Kabanova) je slednja tudi močna, psihološko izobno zamišljena in izvedena; glasba teče vzporedno s psihološkim dogajanjem in izvrstno tolmači njegov zmisel. Opera je odlično instrumentirana, vsebinsko zelo bogata. Gjurgjenčeva (Katja) je bila zopet odlična

Začarani krog

Pod tem naslovom piše Fritz Jellinek v »Prager Tagblatt-u« med drugim:

Evropska celina je zemlja z agrarnim primanjkljajem. Se vedno mora uvažati deset do dvajset odstotkov svoje poljedelske potrebe. Medtem pa obubožujejo kmečke množice skoraj vseh evropskih dežel. Tisti, ki so si vzeli patent za iztrebljenje pridelovalne zmešnjave, pode kmečkega pridelovalca od sladkorne repe k pšenici, od pšenice k travniku, od travnikov k sočivju, od sočivja k sadju in od sadja k izvršbi. Seveda, tako krivi niso ti vodniki, kot bi se komu zdelo. Evropske kmečke množice, ki nosijo danes zvonice, same nočejo drugače. Dr. Beneš je dejal nekoč piscu teh vrst, da more najmanj razumeti odpor Nemčije proti Pan-evropi. »Kajti«, je rekel dr. Beneš, »v Pan-evropi bi se morale spolniti v kratkem času na naraven način vse zahteve Nemčije. Ni ga naroda v Evropi, ki bi si moral tako prizadevati za Pan-evropo z vsemi svojimi silami, kakor nemški.« V tvarno-gospodarskem pogledu velja isto za evropski agrarizem. Bolj kot katerikoli drugi bi se moral brigati evropski kmečki stan za carinsko politično združitev evropske celine. Toda mar smo že kedaj slišali le besedo take želje iz kmečkih vrst? Nikoli. Menda bo res, da je človek rojen za nesrečo, in če sploh, da ne bo prišel nikoli do svoje sreče po lastni umnosti in preudarnosti, ampak po sirovi sili od zunaj. Tudi našemu pokolenju ni dano nobeno upanje, da pride po lastni razumnosti in začaranega kroga, v katerem se gibljemo.

Željo imate glede spopolnitve lista? Priznavate potrebo njegovega obstoja, le predstavljali ste si ga drugačnega, reprezentativnejšega! Omogočite dvig lista z rednim plačevanjem naročnine in z nabiranjem naročnikov-plačnikov!

MALI ZAPISKI

Prepovedan tisk.

Državno pravdnštvo v Zagrebu je prepovedalo širiti letaka »Studenti hrvatskog sveučilišta« in »Hrvatska akademska omladina«.

Letaka sta bila izdana v Zagrebu.

Mladi Triglav.

Na ljubljanski univerzi se ustanavlja klub neodvisnih akademikov »Mladi Triglav«. Pravila novega akademskega društva je že odobril senat ljubljanske univerze.

Bežnost diktatur.

Glasilo čeških kmetov »Venkov« piše:

»Država, ki vzdrži sedanji naval diktatur, je pridobila bodočnost. Naš narod ima že dovolj žalostnihkušenj. Dolžnost je, dokazovati ljudem, ki hočejo sodelovati, da bo bodočnost likvidirala te vmesne dogodke v zgodovini narodov. Naša ustava je postavila vsakega državljana te države na podstavo pravične enakosti pred zakonom. Če bi tega vzvišenega načela v ustavi ne bilo, bi bila danes naša država s svojimi manjšinami v veliki nevarnosti. Ne imela bi nobenega sredstva, da brani načelo, naj bodo tudi manjšine trdna enota v duhu zakonov.«

Urednik in izdajatelj Fran Radešek v Ljubljani.

Glasbeni pregled

Koncertni večer gospe Marije Šmale-Švajgarjeve v ljubljanskem radiju.

Še v okviru letošnjih Smetanovih proslav se je v petek dne 29. VI. 1934 ob osmih zvečer vršil koncert naše pianistke gospe Šmale-Švajgarjeve v radiju. Treba je ta dogodek omeniti posebej, ker je gospa profesorica na ljubljanskem konservatoriju in je vendarle poleg težavnega in naporega, predvsem pa mnogo časa zahtevajočega pedagoškega dela, na tem zavodu našla še časa za našu diranje koncertnega programa. Ta velika zaposlenost, ki utruja in živčno črpa, je slejkoprej vzrok, da naši pianisti drug za drugim, če se posvetijo pedagoškemu delu, zapuščajo koncertno dvorano. Da je gospa ostala vendarle, vsaj po radiju, v kontaktu z njo, je razveseljivo znamenje, in vodstvu konservatorija bi bilo le priporočati, da ji gre v bodoče na roko in jo moralno sicer podpre, da jo bomo slišali prihodnje leto tudi v koncertni dvorani.

Program je obsegal pri nas manj znane Smetanove klavirske skladbe. Tri češke plese (Oves, Sousedka, Furijant), polki v Fis in F-duru, koncertno etudo op. 17. »Na morskem bregu«, dve skladbi iz zbirke »Sanje« — Tolažba, Češko žegnaje. Vse očitne tehnične težave, ki jih stavlja pianistu Smetanov tekst, je gospa premagala. Odkar je nismo čuli na koncertnem odru, se je njena igra poglobila, njeno podajanje je dozorelo. Tematika je izdelana z redko eksaktnostjo, linija jasna, ton

v igri kakor petju. Prav dobro so jo izpolnjevali: Rus (Dikoj), Banovec (Boris Grigorjevič), Thierryjeva (Marfa), Marčec (Tihov), Poličeva (Barbara), ki je bila nekam mnogo boljša, kakor po navadi, in drugi. Orkester je bil prav dobro naštudiran, režija stilno enotna, pravilno prilagoden.

Glasbena sezona je končala. Bežni pregled nanjo nam kaže neverjetno variabiliteto z ozirom na vrednost izbire in število izvajanj. Opera je dala letos mnogo zadovoljivega, in v prihodnjih sezonah želimo vedno večjega izpopolnjevanja, saj je zanj pokazalo tudi občinstvo mnogo zmisla. Ravna pot naprej v tej smeri nas bo utrdila v zaupanju do vodstva in obenem bo tudi izobraževala in vzgajala občinstvo za dojemanje prave, pristne gledališke umetnosti.

Koncertno življenje je bilo zelo pisano, in smo imeli preteklo sezono izredno mnogo izvajanj. S stališča vrednosti so na prvem mestu GM ljubljanska, ki je nudila celo vrsto lepo uspelih koncertov, tudi gostovanj (n. pr. Talich), APZ in konservatorijske produkcije ter nekatere druge prireditve. Na zadnje mesto pa — nismo prestrogi! — spada menda »Slavec«, ki je ob 50. obletnici svojega rojstva potreben korenitega renoviranja. — V prihodnji sezoni želimo manj koncertov, a tiste res odlične, večjega razumevanja občinstva za glasbene prireditve, večjega oziranja na naše domače avtorje pri izbiri programov, nikakor pa ne kakih predsodkov glede na pripadnost pri izbira nju tujih skladb in čim večjega izvajanja naših slovanskih komponistov! D. Cv.